

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 59 (1945)

Artikel: Evenimaints sü Muntatsch
Autor: Kazmierczak-Davatz, Malgiaretta
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-214423>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 02.04.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Evenimaints sü Muntatsch

da dna. Malgiaretta Kazmierczak-Davatz.

Giò'n muglin sper l'aua granda scruoscha üna portetta fal-lambra. Ella sgrizcha e sbraja sco ün uman chi clama per agüd l'ultim momaint ant co murir. — Plumf, ün sfrach, ed ella ais tratta nan cunter, restand mez averta. Seppin ais rodlà our da quella amo mez indurmanzà, struschand seis ögls plains schierpla e strand davo sai suot bratsch sia pozza dal di, seis bastun. — «Bellina, ve!» dà' l ün mez clam a seis fidel chanet chi traplina üerland e sotand intuorn seis patrùn. El savura las s-charpas plainas puolvra dal di avant e va lura a pêr e pass cun seis patrùn inavant our da la senda vers cumün, dand be qua e là üna sguerschiada sün seis patrùn. Que para sco sch'el vulesse dir: «Hoz nun hast güsta la megl dra glüna.»

I fa malapaina di, ed els van planet per nu crodar giò d'via.

Sco ün sindal ch'ün pozza sün il zart infantin per ch'el possa durmir indisturbadamaing, uschè ha Dieu cuvernà natüra e chasas cun üna fina tschiera. — Il di s'alvainta planin e guarda tras quai sindal, chi as doza lamin adüna plü ot sü vers il firmamaint. Il vent frais-ch da la daman l'abratscha ed il squassa tant ch'el as schlargia e va planet our da l'oter. Cur cha'l sulai s'alvainta plain buonder cun sia fatscha riantada suroura la tschima dal god amo be cuccand davo l'ultim fil da la boscha, pendan be plü pacas zinclas dal sindal sdrappà vi da la pizza indorada.

Bod sun arrivats il pastret e seis chan pro las prümas chasas, cur cha Bellina dà ün bubelet d'algrezcha ed ün' ögliada nan sü per seis patrùn sco per al dir: «Tü, l'ais fingià alvada!» — El va curind da quai oura, cha las tschattas toccan be malapaina il terrain. — Arrivà pro la porta cuort fua'l cun seis nasin güz aint per la sfessa averta da quella, entrand luot luotin in stalla. — «Ma Dieu 'ns preserva! — Che sagl ch'eu n'ha dat. — Furtüna da Dieu, bod largiaivi il sten cun meis bun lat», exclamet giunfra Linda tuot spa-

vantada. «Mo, mo, ma Bellina», glischet ella la rain dal chanet, dschand: «Tü est bain üna banadida bes-chetta chi vainst daman per daman am dar il bun di. — Spetta spetta, ch'eu n'ha spargnà per tai ün bun baccun, sco cha tü il meritast eir.» Bellina va bod dal tuot sül vainter e dà d'incuntin da sa cua, fixand cun seis ögliuns brüns plü pchadusamaing pussibel la fatscha da giunfra Linda. Ella cugnuoscha uossa adüna plü bain co ch'ün sto as metter, per acquistar il cour da giunfra Linda e survgnir lapro adüna ün plü grand baccun.

Ma eir per il chavreret ha giunfra Linda preparà üna famosa marena. «Piglia meis mat, qua n'ha miss aint eir per tai qualchosa da bun. Tü pover mat eir tü, schi hast bler dad ir ramplunand per costas e gripa intuorn, da la daman a la saira.» — Seppin sta là eir el cun seis cheuet sbassà. Ma vezzand il bel fagot chi al vain impalmà, oza'l seis cheu, e seis ögliuns blaus glüschan dal dalet sco duos bels curals. Sias massellinas taisas tremblan, e da la bocketta sorta ün «grazcha fichun, fichun» chi vain eir da tuot cour. «Schi adieu», ed el va struzchand seis s-charpuns sü da Chañt cuort. «Sta cul Segner; e guarda bain eir hoz da tai e tias chavrettas.» Ün «hei, hei» rebomba coura aint il ajer balsamic da la daman. — Las prümas chavras da giunfra Linda van in prescha, currind ouravant al paster e seis chan. «Ellas sun bunettas sco lur patruna», s'impaisa Seppin. «Sco'ls patrums sun eir lur bes-chas. Che quatter chavras narras agitadas, sun quellas da sar Dumeng. — Ma eir el ais nar sco üna s-chella noscha, e minchadi ha'l da'm far alch reprimanda. I füss megl der cha'l provess da far svesa il chavrer, lura gniss el our dal buonder, schilafè — co chi ais mal far adret a tuot. Quel toc martuffel ch'el ais, schi!» — Güsta clappa'l aint in ün crap e füss bod i in gnif. — Üna squassada a la buscha ed al stomi vöd, ed el ais arrivà in cumün. — El metta seis corn in bocca, trand seis corpet in ün pitschen gramüschi, e sguerschiand sü per las chasas a dretta ed a schnestra, sorta dal cornet ün clam e sun talmaing ferm, chascha qualchün füss stat quel momaint dasper el füss el dal sgür gnü suord suordischem.

Tac, s'avra l'üschiöl da la chasa da sar Giachen, e duonna maestralessa Mengia cumpara spennada e tuot sbarüffada sün fanestra. Seppin nu vezza in sia schmordüm inguott' oter, co la bocca insolita sainza daints da duonna Mengia ed oda ils plets be feil chi sortan

da quella ün davo l'oter. «Cha'l diavel at porta» — fa que dabsögn cha tü vegnast da simlas bodezzas a disturbar la glied da lur pos. — Stoust tü schlamprun sunar quel instrumaint nar mincha dâman, güsta qua davant nossa chasa! — Nus nun avain chavras. Cha tü sapchast be, cha da quinder invia poust dar teis schnöbel sun, o plü inaint o plü inoura!» — Pums, darcheu ün sfrach sech, güz e mez stit sco la vusch da duonna Mengia! Seppin as sgratta davo las uraglias e barbotta: «A per Dieu, hoz cumainza que darcheu bain. Schi va tras tuot cumün oura uschè, schi pover eu, fin cha sun ourasom!» —

«Hu — hu», oda'l üna vuschuna a clamar tuot desparadamaing: «Spetta, spetta — piglia eir mias davo.» «Que sarà natüralmaing darcheu duonna Neisa chi ais alvada massa tard.» El as volva planet, e baincomal ais que darcheu ella chi vain bod currind e bod zoppiand, trand davo sai duos pantoflas mez our dals peis e squassand seis scussalun per spavantar e far cuorrer adüna plü svelt las povras chavras. Arrivada mez our d'flà pro Seppin al clappa ella per la givellà, al supplichand d'avair hoz tuotta chüra per sia fidela, sia plü veglia chavra, ch'els la hajan uossa quindesch ans, ch'ella giaja ün pa zoppa. Ma la buna fidela nu paraiva d'esser uschè amalada; perche ant co cha sia patruna avaiva dat tuot ils cumands per la preservar da tuot mal, s'avaiv' ella missa a fierir cun granda forza cun sia cumpagna. Co ch'ella as dozaiva fand l'homin e pozzand il corp be sün las chammas davo per dar ün sfrach in uorden.

«Scha, scha, inavant, ormas da büz», las clama davo Seppin, dand darcheu üna stortina sco ün verm a seis corp e fand schlop-par in milli gust sia giaischla cha que rimbombaiva, schüblaiva e sclingiaiva aint in la giassetta da Runatsch, sco scha tantas fanestras crodessan e gessan in milli tocs. Ün pêr bravs bubels da Bellina accompagnan ils schlops da giaischla, e tuottas cuorran plü svelt pussibel inavant, ninand lur üvers a drett' ed a schnestra. —

Fingià dad üna pezza vezza Seppin a sar Nuot postà sün chant cuort in mangias chamischa e duos bravs puogns in giglioffa. — Seppin cugnuoscha la tscheruna sombra e greiva, sco quella da l'ora ant co chi rumpa oura il tunar in tschêl e la daracha. — Seppin ais amo ün brav toc dalönts ch'el al sbraja fingià incunter, sainza dar ne bun di ne oter salüd: «Vast darcheu vi'n Muntatsch

cun tias chavras! Uossa ais dis e dis cha tü est adüna be là via. — Che diavel t'avarà instrià cha tü stoust ir cuntinuantamaing be via là. — Cha que saja hoz l'ultima vouta per lung temp cha tü passast da quaista vart. I dà pas-ch avuonda per müdar giò. — Be cha tü est ün daschütlatsch e tschernast be il plü cumadaivel.» —

Seppin nu dà blera bada a las blastemmas da sar Nuot, perche el ais minchadi preavisà sün seis marmuogns.

Uossa ais el finalmaing our d'cumün. El dà ün suspür da schligerimaint. «Schi, uossa füss eu darcheu passà tras il fö», s'impaissa'l. Uossa gni mias chavrettas, uossa as main darcheu sün quel planet verd, e là ais brav mugliervi e crescha minchadi erba per vus. El stenda seis corpet majer, sco per as remetter da tuot ils lavacheus in cumün. Eir Bellina dà trais bubels ed as doza, pozzand sias duos tschattas davant sül pet da Seppin, sco per al dir: «Eu sun qua, sajast darcheu cuntaint.»

Sar Nuot s'ha tschantà giò sül banket davant sa chasetta, respirand e trand in sai in lungas trattas il bun ajer da prümavaira tant frais-ch e stupendamaing parfümà. Per ün batter d'ögl ha el invlidà il chavrer e sias chavras e tuot l'oter greiv chi al ais ün pais sün seis cour. —

El nu bada gnanca, cur cha seis ami, sar indschegner Steivan, vain da la via giò vers el, cun üna tschera riantada sco la bella daman in tuot sia solennità. — Pür cur ch'el ais daspera, al dand ün brav splat sün sia givella ed al salüdand cun ün bel bun di! ais el darcheu in sai e, dozand seis cheu, esclama'l: «Che — fast tü fingià la daman mamvagl chalenders, bun Nuot?» — «A ba, ba», al respuonda Nuot, cun sia fatscha arduonda e taisa. —

«D'inuonder vainst, Steivan, uschè bod?» — dumanda Nuot, guardand sü per seis ami Steivan be buonder da süsom fin giosom. O, eu sun alvà fingià bod, e dand ün' ögliada our da fanestra am chatschet que our da chambra e chasa. — Eu n'ha fat üna spassegiada vi Muntatsch. — Ma sast là via vegn eu suvent, e quel munt am dà bler da pensar. In la prossma radunanza stögl rapportar mias scopertas fattas sü là, ed alura declerar ils repars necessaris chi füssan da far sainza retard. — «Ma co! perche?» replichha sar Nuot, «tü nu sarast forsa eir tü amo da quella idea cha quel munt saja marsch e chi saja privel ch'el crouda ün bel di.» — «Schi Nuot, güsta que suni», respuonda sar Steivan cun tuotta energia e per-

svasiun da sia scoperta. «Ma sast, meis pluoder», replicha sar Steivan, «sast cha süsom ils Bugnus existan uossa sfessunas ter cha-fuollas, ed eu craj da nun am fallar sch'eu di chi as schlargian adüna daplü. — La prossma vouta pigl eu meis apparats e vögl controllar tuot plü precis.» —

«Ma che, que sun tuot be tarablas, que chi vain dit dal munt», respuonda sar Nuot, fich malpaziaint, «nu gnir cun da quellas at di eu, quel munt ais adüna stat uschè, ans ed annorums.» — «Fingià l'inschegner Frick barmör avaiava dit a seis temp, cha scha la gliעד da nos cumün savess quant marsch cha quel munt saja, schi chi nu durmissan gnanc' üna not quiets.» «Uossa sun passats tants ans, e quel munt ais amo là sco avant.» — Sar Steivan traplinaiva culs peis, battand la pizza d'üna s-charpa cunter ün crap da la sala-schada per as schligerir uschè da sia agitaziun sur da que cha Nuot pretendaiava. —

Eir in suler da sar Nuot barbottaiva que, cun üna rumur sco d'ün mus-chun chi s'ha pers in ün lö ün pa dubius e nu sa in sia anguoscha inua sortir. Be cha quaist mus-chun eira duonna Cristina, chi eira tuot gritta cha'l püschain eira fingià üna buna pezza sün maisa e seis Nuot mai nu gniva pro. — Ella discurriva mez da per sai, repetind üna vouta davo l'otra ils istess plets. — «Que para propi cha quel cristian saja ipnotisà, ch'el stöglija s'ardüer daman per daman oura davant porta per dar la sia a quel ed a l'oter. Be cha quel fraid sivel da la daman al fess schlar aint sia lengua lunga.»

Sar Nuot avaiava eir s'inaccort cha in chasa paraiva chi as palantess, ed el cugnuschaiva d'ingionder cha que gniva. Uschè s'avantet el da seis banket cun ün clap suspür, cha darcheu ün' otra idea e pretaisa giaiva incunter a sia testa düra, dürischma.

Ün brav sfrach ed üna scruschida cur cha'l portun da la chasa as serret, e vöda füt darcheu la plazzetta davant chasa da sar Nuot. —

Intant eira arrivà nos Seppin cun sia scossetta bod süsom Muntatsch. El eira amo ün bun toket sur las chasettas, situadas be sur cumün giosom la spuonda da Muntatsch. Quaistas chasas paraivan be d'esser crodadas là dasper il cumün, sco fluors, chi croudan our dal maz speragiò. Ellas paraivan d'esser persas. Ingüna vita nu regnaiva ne in chasa ne d'intuorn. La prüma chasa

plü daspera al cumün eira serrada; perche be durant ün pèr eivnas da stà, cur cha la famiglia Mazuogn gniva d'Italia in vacanzas, eira vita in quella. In la seguonda chasetta plü pitschna e modesta, staiva la guavda, duonna Finetta, la schnedretta dal cumün. La terza, üna chasa massiva, eira abitada da la benestanta famiglia Maretsch. La quarta, la plü elevada, cun üna vista sur tuot il cumün, eira quella da duonna Lutta. Ella abitaiva be suletta in quella leida chasetta. Seis hom posaiva fingià da bliers ans sül sunteri. Be seis figl, chi eira a l'ester, gniva da temp in temp pro sia mamma. —

Duonna Lutta faiva sia vita retratta e gniva be d'inrar in contact cun la glied, dal cumün. Ella sguinchiva schi eira pussibel a tuot, perche que l'eira pac cumadaivel da's tratgnair cun ün o l'oter. Ella eira dvantada quattras ün tip insolit e per blera glied üna persuna sulvadia, singulara. Id eiran perfin da quels chi prendaivan positivmaing, cha duonna Lutta saja üna stria. Schi üna stria, e que amo üna noscha.

Il plü cha duonna Lutta amaiva, eira la natüra, ils infants e las bes-chas. Uschè avai' ella plüs giats ed eir ün chan, e cun quels baderlaiv' ella interas pezzas. Uorschlina, üna mattetta da set ans, eira sia buna cumpagna. La mattetta faiva eir tuot las cumischiuns in cumün per ella. La mamma dad Uorschlina, duonna Sabina, eira statta bun' amia fingià da scoula innan cun duonna Lutta. Uschè la colliava quel liam d'amicizcha eir cul infant.

Uossa, chi eira terrain, curruva Uorschlina be sots e sagls, sco ün chamuotschet fingià la daman bod sü vers Muntatsch pro duonna Lutta. Seis genituors marmuognaivan suvent cha l'infant saja uossa bod plü da chasa pro duonna Lutta co pro els. Pustüt sar Biert, il bap dad Uorschlina, gniva brav grit e marmugnaiva cun sa duonna, in dschand: «Che cha tü laschast ir tant a nossa Uorschlina sü pro duonna Lutta, eu nu sa da t'incleger, tant daplü chi vain discurri da tuotta sort chosas d'ella.» — «Ma char Biert, nu gnir darcheu cun quaist», respundaiva duonna Sabina. «A la glied esa mal far adret, e noschas lenguas chi semnan be mal darà eir daplü co bunas. — Chi discuorran que chi vöglian, eu per mai n'ha cumpaschiun cun Lutta, ella ais eir be suletta ed as po incleger scha ella ha grand plaschair vi da nossa Uorschlina cun seis temperamaint viv e plaschaivel. Dal rest nu fa Lutta sgür ingün mal ad ingün, eir schi laschan oura da tuotta sort bajarias, nu craj inguotta

da tuot que chi vain dit.» Per ün temp eira sar Biert darcheu quietà, ed Uorschlina giaiva squasi di per di fand sagls e sots sü vers Muntatsch. Uossa eiran suvent eir las chavras e Seppin casü, uschè eira ella bod pro ün e bod pro l'oter. Di per di manaiv' ella las chavras da duonna Lutta our d'stalla e las daiva in man a Seppin plain racumandaziuns da nu las bastunar e neir far forza cuorrer davo il chan chi pudess morder l'üver. «Ma spetta, Seppin», exclamaiv' la suvent, «i sarà meglder ch'eu vegna darcheu cun tai, lura poss almain vaira s vess, chi nu detta malams cun mias bes-chettas.» — Uschè giaivan da cumpagnia sün la pas-chüra. Seppin ramassaiva da tuottas qualitats da föglinas e fluors per las metter aint illa grossa Bibla da nona e las pressar. Eir Uorschlina avaiva fingià miss bleras in cudeschs. Ella savaiva ils noms da plüssas fluors cha duonna Lutta l'avaiva mussà. Eir bels cranzs gnivan fats, uschè cha la saira arrivaivan eir las chavras cun lur cheus ots plain superbgia da las stupendas guarniziuns sül cheu ed intuorn las s-chellas. Uschè supportaiva Seppin cun granda pazienza las reprimandas d'ün e l'oter in cumün per que ch'el eira massa suvent vi Muntatsch. Quant plü bels eiran ils dis in cumpagnia cun Uorschlina. Qualche dis gniva Uorschlina eir pür il davomezdi sün la pas-chüra cun Seppin, que eira cur ch'ella avaiva da far cumischiuns per duonna Lutta in cumün. —

Hoz passet il mezdi e davomezdi, ma ingüna Uorschlina nu cumparit. Seppin eira trist fin aintasom il cour, ed üna chafuolla foda s'avaiva furmada sün seis frunt. Eir las chavras avaivan da patir da la noscha glüna da Seppin, chi schüblaiva, schloppaiva sia giaischla e faiva cuorrer il chanet in tuot las direcziuns. Las bes-chettas sbeglaivan e nu savaivan plü co far adret. Mai nun avaiva Seppin resenti tanta increchantüm davo Uorschlina sco hoz. E güsta hoz ch'el s'allegraiva d'avair üna stupenda marena per partir eir cun ella, nun eira ella gnida. —

Pür vers las trais davomezdi as büttet el giò sül tschisp per marendar, ma inguotta nun al gustaiva. Il toc tuorta plajet el subit baint insembel aint il palperi alb, per spargnar per daman cha Uorschlina gnarà bain sainz' oter. — Uorschlina avaiva stuvü far quel di plüssas cumischiuns per sia mamma uschè ch'ella arrivet plü tard co seis solit sü Muntatsch. —

Duonna Lutta eira güsta in üert davant chasa ch'ella ba-

gnaiva las eras, cur cha Uorschlina entret be sülla pizza dals peis per cha duonna Lutta nun oda. Ella arrivet uschè daspera sia rain. «Chess! tantina!» exclamet ella sco ch'ella la nomnaiva. Duonna Lutta det ün inter sbraj e laschet crodar in l'istess temp il sten our d'man, da tant ch'ella s'avaiva sculozzada. «Tü chazzer infant», exclamet ella cun ün beà surrir in fatscha, che mâ at vain adimmaint da'm far dar simils sagls, tü sfarfatta! Ve, ve mi' Uorschlina», clap-pet ella l'infant intuorn la vita, la manand vi pro il banket per tschantar. «Que m'eira tuot sul in chasa sainza tai», cuntinuet duonna Lutta, la glischand sias tarschoulinas. «Eu n'ha hoz gnü da far blers servezzans per mamma, ed uschè m'ha eu retardada», as-schüset l'infant. Uorschlina cumanzet darcheu sco seis solit a quintar da quaist e da l'oter in cumün, da sias amias e da que chi dschavian e faivan. Cun insolita pazienzcha tadlaiva duonna Lutta tuot las chosettas cha Uorschlina raquintaiva per lung e per lad' sainza laschar davent gnanca la bagatella. Per l'infant eira mincha piculezza ün fat da valur. Davo üna brava baderlada det que ün batter d'ögl silenzi, ed as volvand cun sia plaina fatschetta vers duonna Lutta e tscherchand ils ögls da quella, exclamet ella, la brancland intuorn culöz: «Nischi tantina; eu craj, chi saja hoz massa tard per ir sü pro Seppin, hoz stuni pro tai! — O sast che, tü quintast inavant l'istorgia dal peschin d'or!» — «Bain, bain meis infant», la tret ella nan cunter seis corp dschand: «Sta pür qua pro mai hoz tuottadi, tü poust lura ir daman sü pro las chavras.» —

Ün ventin lam porta inavo ils chavels our da lur fatschas, sco üna zarta charezza. — Il bim bam da l'ura da cumün penetra eir sü pro il banket. — «Furtüna da Dieu», exclamet duonna Lutta, s'alvantand, «i batta fingià las ündesch, eu stögl ir a metter via il gianzar.» — Ella get in tuotta prescha in chasa, intant cha Uorschlina as divertiva in saglind e chantand. Ella cleget ün püschlet da fluors our da si' eretta d'üert cha duonna Lutta l'avaiva datta. «O, uossa fetsch güsta ün bel püschel per tantina», s'impisset ella, in lovand las flurinas plü bain pussibel üna sper l'otra. Ella pozzet il püschel sün il banket, per il tour cun sai in turnand e get chantinand sco l'utschèet da prümavaira our da l'üert. —

Davo chasa Maretsch, davant porta tablà, eira il figl Dumeng, ün giuvnet da deshdot ans, chi sfendaiva laina. — «Est darcheu sü qua! — Tü zurplin», exclamet il giuven, contempland ils sagls da

l'infant, sagls plains d'algrezcha. «Ün zurplin majer e lung est tü», respundet Uorschlina, riand cun sia vusch plaina d'melodia. Ella tschucket üna percha da salschs là daspera e s'approssmet cun quella in man al giuven, al tizchand bod da qua e bod da là.

Üna pezza get quist gö animà inavant. Duonna Lutta eira da daint fanestra d'stüva ed observaiva l'infant dalettà. «Quel char infant», s'impissaiva duonna Lutta. «Co ch'eu m'allegr minchadi cur ch'ella vain cun seis courin plain algrezcha. — Co am chattess eu abandonada sainz' ella chi am renda meis vegls dis tant plashaivels.» Ella get in chadafö a dar ün tschüt dal giantar e turnet in stüva per clamar ad Uorschlina a mangiar, cur cha la schoppa eira fingià sün maisa. — Güsta vulai' ella avrir la fanestra per clamar ad Uorschlina a giantar, cha si' ögliada mütscha giò pro il tablà dals Maretschs chi staiva in fatscha a las fanestras stüva. — Ma apaina ch'ella pozzet il man sün la nadiglia per avrir la fanestra, sortit da sia bocca ün sbraj d'anguoscha. —

«O Segner, mia Uorschlina!» — Ella crodet sco ün toc lain per terra, in svanimaint. Üna pezza restet ella là, sco morta. — Cur ch'ella gnit plan plan darcheu in sai, nu savet ella che chi eira dvantà. «Ma co!» Perche sun eu qua per terra! — O meis cheu, meis cheu! co cha que arda.» — Ella get cun seis man palpand sül cheu ed arrivet sün la botta be sang. «Ma che mâ ais quist», s'impissaiva ella. «I sarà cha sun crodada per terra. — Anguoscha!!» darcheu sortit da seis pet ün sbraj da disperaziun. «Dolur, uossa am vain cler; mia Uorschlina, mi' Uorschlina.» Sco our d'sen currit ella da stüv' oura e giò pro la chasa Maretsch, per clamar e vaira ad Uorschlina. Ella provet d'entrar be aint da porta tablà, ma impusibel. — Tuot sforzar e tunar nu serviva ad inguotta. La porta eira serrada. — Ella clamet sco desaparada: «Duonna Braidà! — Uorschlina! — Avri, o avri per l'amur da Dieu, laschè'm entrar!» Eir pro la porta chasa provet ella da far dar pled. Tuot seis sforzs fütan invans e la chasa paraiva dandettamaing mort' oura. Tuot abattüda turnet duonna Lutta inavo in sia chasa. Las chammas psavian sco plom. — Ella entret in stüva ed as büttet giò sün banc pigna. Seis ögliuns blaus fixavan il tschêl sura da la stüva, e da sia bocca plain dolur sortiva be minchatant ün greiv suspür, o ün clam terribel: «Uorschlina! — O mi' Uorschlina, che esa dvantà cun tai, che dess eu tour a man! — O char Segner salv' la tü!» —

Tuot stip füt ella in pè immez stüva, exclamand üna vouta davo l'otra: «L'ais coppada; sgür l'ais morta! — Eu n'ha bain vis co cha il mat imprudaint laschet sblizchir la sgür our d'man, chi toket seis cheuet. Cul cuolp insembel eira l'infant crodà per terra. — Ma po far, forse eira ella be sturnida dal sfrach.» — Ella gira per stüva intuorn e nu chatta pos. «Chi sa», la vain üna debbla spranza in seis immaint. — «Prubabelmaing sun eu stat lung temp persa via, ed uschè avaran in quel fratep portà l'infant a chasa pro seis genituors. Ma natüralmaing ais que uschè», as dschaiv' ella in tuotta persvasiun. — «Perque eiran las portas da chasa Maretsch tuot serradas, cur ch'eu eir' ida giò per dumandar davo l'infant.» Per ün momaint füt ella plü quieta. Tuot dandettamaing get ella da porta oura e darcheu giò pro la chasa Maretsch. Ella arrivet pro la porta tablà, ma quell' eira serrada sco l'avantmezdi. Co füt duonna Lutta scuffortada da chattar eir la porta chasa serrada. — «Id ais uossa davomezdi e tuot ais amo serrà sü — co ais quaist d'incleger», s'impissaiv' ella. — Schmissa e sco tschunca turnet duonna Lutta in sia chasetta. —

Davo paca pezza avaiv' ella tut üna decisiun dad ir giò'n cumün pro duonna Sabina e vair co chi stetta cun l'infant. — Cur ch'ell' eira bain our d'chasa per ir giò'n cumün, as fermet ella dandettamaing. Ün spiert paraiva da la scuttar aint illas uraglias. — «Nun ir! Sta qua! — e nun ir, at di eu.» Que la dschaiv' uschè persvasiv ch'ella stübget davo lung temp, là immez la via, sainza gnanca as schmuantar. — In l'istess temp la gnit adimmaint quella vouta ch'ell' eira in Italia cun seis hom barmör. — Là avaiva ella udì üna not ün fracasch dubius vi da lur chasa, e cur ch'ella s'alvet per ir a vaira che cha que füss, l'avaiva eir dit ün spiert cun l'istessa persvasiun e forza sco hoz: «Nun ir; nun ir, tuorna!» Ed ella stuvet obedir sainz' oter e turnet. — Que füt eir seis salvamaint, perche là eiran stats duos morders cun stilets e revolvers chi avaivan ruot aint in lur butia. Sch'ella als füss gnüda pels peis, füss ella statta sainz' oter persa. — La pulizia ils clappet ed ils mettet in sgürezza.

In sia desperaziun ed in seis pisser la gnit darcheu adimmaint il godet là daspera, chi l'avaiva datta forza e sustegn fingià in blers greivs momaints da sia vita. Uschè turnet ella planet inavo, passet sper sia chasa via, giand vers il god. Süsom a l'ur d'üna

costetta la salüdaiva il vegl dschember cun sia bratscha lunga, chargiada da tantas bellas aguoglias blauaintas. Ils ramets stigls, squassaivan lamin, sco tanta dainta vi da mans, e bod eira tuot il bös-ch, chi ninaiva sü e giò sco per la dir: «Calma't, at quieta!» Duonna Lutta as fermet e respiret in ella quell' odur, chi la schli-geriva seis pais, sco ün balsam chi quieta la plaja. Il dschember paraiva d'avair darcheu favella e da discuorrer sco ün hom vegl chi avaiva passantà la scoula da la vita ed eira passà tras bleras burrascas e blers cumbats sainza crodar insembel. — El paraiva da la dir: «Sta sü! — cumbatta eir tü teis cordöli e tia greivezza cun la forza da Dieu chi ais in tai ed in mai e vendscha tuot!»

Pür cur cha quel s-chüret melanconic da la not cumanzet a cuvernar la terra sco cun üna cuverta naira e sombra, chi vain missa be lamin sur tuot giò, sco per far succomber tuotta vita, pür quella vouta turnet duonna Lutta vers chasa.

Malapaina arrivada in stüva, udit ella eir ün clam penetrant in suler: «Lutta! — Lutta!» Cul sbraj insembel cumanzet eir il cour da duonna Lutta a batter uschè ferm, cha il flà la sortiva be cun fadia da seis pet.

La mamma clamaiva a seis infant! — «Uorschlina nun ais dimena a chasa», get que sco ün stilet tras il cour da duonna Lutta. Tuot agitada, plaina d'pisser, exclamet duonna Sabina, sainza salüd ne oters plets: «Inua ais Uorschlina? Ais ella amo qua? — Que m'ais terribel, id ais not, e l'infant nun ais gnü a chasa! — I'm fa grand pissar, perche ell' eira uschigliö adüna per temp da re-tuorn. Uschè tard nu sta ella neir pro tai da solit. O, Segner! gü-da'm tü; eu resaint chi ais success üna disgrazcha! — Eu n'ha in-scuntrà cun gnir da qua sü a Seppin e n'ha dumandà davo Uor-schlina, schi ha'l be cumanzà a cridar e dit ch'el saja stat qua sü a la tscherchar. Mi' unica spranza eira quella da la chattar qua pro tai. — Che mâ n'ha eu da tour a man?» — Sco üna lavina furi-bunda sortivan ils plets da la bocca da duonna Sabina. Duonna Lutta stuvet as tegner cun ün man vi da la nadiglia da l'üsch stüva, per nu stuvair demussar, que chi passaiva in seis intern. «Schi», respuondet ella. — «Uorschlina ais statta qua hoz — ma be fin vers mezdi, ed intant ch'eu faiva da giantar, ais ella sparida, e qua nun ais ella turnada plü.» Cun tun plü quiet pussibel cuntinuet duonna Lutta dschand: «Ma la sarà bain in cumün pro ün' o l'otra da sias

amias!» La vusch da duonna Lutta tremblaiva, ed ella nu chattaiva plü peds. — Duonna Sabina eira fingià dalönch our da suler e nun avaiva s'inaccorta da la dolor da duonna Lutta. Be coura illa not palantaiva üna vusch sula: «O Segner güda'm e dà'm mi' Uorschlina!» —

Id eira fingià brav aint per la not cha tuot la glied da cumün eira in granda agitaziun cha Uorschlina nun eira turnada a chasa. Blers homens e giuvens eiran its in tschercha, chi da qua ed oters da là. Ün pretendaiva da l'avair visa intuorn las tschinch cun bavrar a passar giò da Straglias. Ün oter dschaiva cha davomezdi as gioventaiv' ella amo cun oters infants vi' n Rantsch. Oters l'avaivan visa giò pro ils prats da Ruschigns sur l'En. Plüs l'avaivan visa ad ir clegiand fluors sü vers Muntatsch e savaivan ch'ella eira suvent sü pro duonna Lutta. Uschè get que da bocc' a bocca, sü pro duonna Lutta ais ella statta ed uossa nun ais ella plü casü, schi inua sarà ella oter. — Que füt üna sula lunga not, be pacs chattetan quella not il sön. La plü part füt tuotta not in retschercha. Cur chi cumanzet a far di, gnit in tuots nouva spranza. Tuot il cumün discurriva be dad Uorschlina. Gionin da Clà da via suot, eira eir be discuors, el s'intratgnaiva cun üna cumpagnia da giuvens. «Il plü am dun da buonder dals genituors chi permettän da laschar ir lur infant uschè suvent sü pro duonna Lutta, a savair che strana persuna ch'ell' ais. Per dir la vardà», cuntinuet el, dand il prüm ün pêr tuossets stits, «am fa quella duonna eir l'impreschiun d'üna stria. Que dischan amo blers e blers; e savais, las strias han forza!» «O tascha giò, tü tamberlun!» — saglit nan tanter aint Schimun be plain feil sü per Gionin. «Va be davent cun tias bajarias vödas, cha nu crajast gnanca sves!» «Che m'offendast, toc asen! — Tamberl est eir amo tü», respundet Gionin ün pa s-chapütschà. —

Tanter plüssas eira amo üna persuna, chi avaiva noschs suspets da duonna Lutta. Que eira sar Biert. Sainza reflettar lönch giavüschet el ad ün pêr amis d'ir, e que sainza retard e visitar manüdamaing la chasa da duonna Lutta. «Là e be là as rechatta meis infant, e que o viv o mort. — Que ais mia ferma idea, ed ingün nun am pigliarà quel suspect our d'cheu», replichet el! — Seis amis nu füttan però be subit perinclets da far quels pass. —

«Anguoscha», dschaiva sar Donat, «scha que nun avess dad esser inguotta, schi fainsa üna povra figüra.» «I sarà eir massa

vaira, que cha Biert suspetta», l'interrumpet Niculin, cuntinuand: «e que ais ün fat chi sto gnir scleri.» —

Baincomal pudettan els gurbir la chosa e s'instradettan fingià il di davo sü vers Muntatsch.

Sar Niculin avaiva adüna be el il pled, ils oters avaivan da far avuonda be a tadar. Cur chi cumanzaiva ad ir amunt, boffaiva el sco ün chan chi sadaja, ma l'istess nu daiva'l loc da la baderla. E l'ultim, sur tuot aint, per dar il cundimaint a seis bajar, cumanzet el a blastemmar sco ün pajan. Cha'l less cha il diavel gess cun quaist toc munt e la stria chi saja là sü! — El discurriva cun tuot la forza da seis leiv, cha quels peds sortivan uschè fermes e tagliaints, sco schi gnissan our d'üna trumbetta. — «Mo, mo! — Niculin», sar Raduolf pigliet sia püppa planet our d'bocca, cun sia solita calma dschand: «Tü guarda be che cha tü giavüschast! In mincha cas füssast eir tü bel e bain aint illa buoglia, scha quel toc munt crodess! Ün'otra vouta sajast pür plü precaut cun teis discuorrer.» Sar Niculin avaiva sbassà seis cheu ed eira ün pa schmort, sco ün pudalet chi ha fat üna baschatta ed ha tschüf üna schleppetta giò per il gnif. E'l tema dal toc munt da Muntatsch, chi füss in privel da's distachar e sepulir uschè ün mez cumün, daiva da stübgiar a minchün. Que paraiva be cha cun quel impissamaint insembel füss gnü eir lur pass plü greiv ed il muntar plü stantus. Ingün nu flippiva plü, siand tuot occupà cun seis agens impissamaints chi eiran accumpagnats dal monoton tuc—tac da las passidas sün la vietta crappusa. «Guardai, guardai», exclamet sar Donat tuot in üna vouta, as volvand inavo vers ils oters duos, chi gnivan plü planet. «Guardai, là sü! — Duonna Lutta va darcheu in viadi. — Ella ha eir seis parisur in man, lura ais sgürischem cha amo hoz vegna da plover.» «Schi, schi», l'interrumpet sar Niculin, «que n'ha eu fat observaziun fingià plüssas voutas, ed adüna ais que stat uschè. Ma giain svelt cha possans far dar las clavs per entrar.» «O que ais eir l'istess», replichet sar Donat, in cas rumpainsa be aint las portas! — Qua nun as douvra tour ingüns resguards.» — «Na, na, ingüns, ingüns», exclamet sar Niculin cun sia vusch tagliainta güzza, furmand in l'istess temp cun sias tschattas sco ün uors duos bravs puogns davo la rain. — Duonna Lutta eira ün toket davent da chasa e muntaiva güsta ün pitschen tschaint per ir inavant da l'otra vart giò, cur ch'ella observet quaists trais homens chi gnivan da que sü. —

Ella as fermet, s'impissand: «Che mâ voul quaist dir cha quels s'ardüan infin sü qua. I sarà bain darcheu qualche cumischiun chi vain a visitar il munt.» — Ella as volvet per ir inavant, schi det que ün tschüvel, e subit davo ün oter. Que eiran ils homens chi avaivan tschüblà e daivan eir da la bratscha. «Ma hei», dschet ella be suot vusch, «i claman propi a mai. Ma che voul que dir? — Che laran quels güsta da mai?» Ün profund suspür sortit dal pet da duonna Lutta, ed in l'istess temp sco ün clam a seis imaint: «Uorschlina, Uorschlina! I vegnan a tscherchar l'infant.» Sainza ch'ella vöglija, tscherchaiva seis corp ün sustegn in pozzand be liger vi al parisur fermà aint il terrain. Sia fatscha fina abattüda eira dvantada alba sco la crida. — Ils strets levs da sia pitschna bocca paraivan sco pressats ün sur l'oter, ed intuorn quella s'avaiva fuormà ün trat da spredschi. Ün spredschi eira eir fingià da lung temp innan in seis cour, in seis anim, vers tuot il pitschen pensar ed agir cha tscherts umans cultivan e sustegnan invers lur conumans e suvent inno-zaintamaing.

Tras Uorschlina savaiv' ella tuot que chi gniva discurre mal dad ella in cumün. I nu passaiva ün di cha l'infant nu savaiva da raquintar qualchosa chi la gniva ad uraglia, dals creschüts obain da que ch'ün' o l'otra amia la dumandaiva. In sia innocenza quintaiva Uorschlina tuot, sainza invludar ingüns detagls. Ils plets sbuorflaivan our da sia boketta, sco l'aua frais-cha clera e cristalla d'üna funtana. —

«Che vögl eu vairamaing am dar da buonder», barbottaiva duonna Lutta mez da per sai. — «Eu sun bain fingià infurmada avuonda dal far dals umans e cha a lur pensar e güdichar ais tuot pussibel.»

«Nus gnin pro ella», exclamet sar Niculin, fand davo mincha silba üna posetta per accentuar eir bain lapro il sen da quella. — Sainz' esser influenzada dal nosch spiert, chi dominaiva ils homens, as volvet ella, giand cun seis solit pass ouravant per als avrir la porta chasa. Arrivats in suler als dumandet ella, che ch'els giavüschan da savair. —

Sar Niculin avaiva pers la lengua e daiva be adüna scundunadas a drett' ed a schnestra per cha ün oter cumanzess a discuorer. Duonna Lutta s'inaccordschet subit, cha ingüns nu daschaivan guera dir que ch'els vulaivan. Uschè pigliet ella il pled, dschand:

«Eu dubitesch ch'Els vegnan qua a tscherchar ad Uorschlina, o a chattar fastizis d'ella e vögl Als dar tuot ils sclerimaints pussibels lasupra. Cun tuot cha que m'ais fich greiv da discuorrer da quel infant char chi eira tant attachà a meis cour ed ais uossa spari in ün möd uschè singular.»

«Dimena», cuntinuet la duonna, pigliand profuondamaing flà, raquintand cha l'infant eira stat l'avantmezdi pro ella ed eira svantà pac avant giantar, sainza turnar plü davant seis ögls. Ils homens as guardettan l'ün l'oter, e sar Donat dschet plain dubis: «Be que, ans quinta ella!» — «Schi, be que ch'eu sa», respundet duonna Lutta in tun positiv. «Nus eschan incumbenzats da visitar sia chasa», cuntinuet sar Donat, «e giavüschain ch'ella ans accompagna. Sainza far plets get duonna Lutta ouravant, ed ils homens la seguitaivan cun lur passuns mez s'inchamburland.

Tuot eira passà quietamaing, ed ils homens nu chattettan ingüns fastizis da l'infant. — Gnand our da porta tablà per ir vers chasa, mütschet l'ögliada da sar Raduolf via sün la taglioula da laina chi eira flachada da sang, fingià sechà via. El det ün clam als duos oters ouravant e fet segn da gnir nan pro la taglioula. «Qua ais stat fat sang!» exclamet el cun grand' importanza e stendand seis corp in tuotta majestà. «Schi, sang d'üna giallina ch'eu stuvet mazzar e tagliet giò il cheu, nu vuliand quella plü magliar», respundet duonna Lutta. — Ils homens as guardettan l'ün l'oter e crajaivan d'avair tantüna chattà finalmaing üna chosa chi laschaiva suspettar bler. Sco müts, sainza ne adieu, ne salüds s'allontanettan els. Duonna Lutta ils observaiva davo aint, restand lung temp sün l'istess lö cun sia fatscha sblachantada ed ün trat greiv e melanconic in quella.

«Ed alura, che avais chattà?» exclamet sar Biert cha ils homens nun eiran gnanca arrivats inandret in suler. «In chasa nu chattettans zist segn, e gnanca la plü pitschna chosa da suspect», respundet sar Raduolf. «Ma sün chant tablà, sün la taglioula eira ün pa sang dvantà fingià sech.» «Sang — sang», exclamet sar Biert, chi gnit sblach per bocc' aint e subit davo cotschen brün. «Furtüna da Dieu», sbragiva tanter aint eir duonna Sabina, battand ils mans insembel in terribla schmordüm. «Sang! e forsa sang da meis infant!» Ella curriava per suler intuorn e paraiva our dals mans da Dieu. «Ma ch'els as calman pür», exclamettan ils homens, gnand plü da-

spera per quietar ils povers genituors disfurtünats. «Duonna Lutta ans dschet cha que saja sang d'üna giallina ch'ella haja stuvü mazzar be avant alch dis», dschet sar Raduolf, na dal tuot persvas da que cha duonna Lutta avaiva dit. Sar Biert passet cun seis man tremblant sur seis frunt via, per tour davent ils guots da süjur chi currivan ün davo l'oter giò per sia fatscha scrodada be daspö ils ultims dis. «Sang, sang», marmugnaiva sar Biert adüna inavant, sainza ozar il cheu. — El nu vezzaiva e nun udiva plü inguotta. — Aint in el s'inraschiva adüna daplü in sen positiv il suspet chi's tratta be dal sang da seis infant, da sia Uorschlina. —

Tuot dandettamaing sentit el ün malessar. El vulava as tschantar, ma nun eira capabel da far pled.

Intant cha'ls homens eiran occupats cun sar Biert, eira duonna Sabina svanida. — Davo üna pezza staiva sar Biert però darcheu plü bain ed ils homens as rendettan a chasa, aviand l'ultim amo dat curaschi e spranza al pover bap. —

Our in via als quintettan ils vaschins cha duonna Sabina saja ida sco üna disperada tras cumün e ch'els hajan gnü pisser per ella e nu la laschettan our d'ögl. Cha ella saja ida sü Muntatsch. — Schi e sü Muntatsch in chasa da duonna Lutta arrivet duonna Sabina bod our d'flà. — Sainza ne clamar ne clocar, arrivet ella aintimmez stüva! Duonna Lutta eira tschantada sper la maisa e tгнаiva seis cheu cun tuots duos mans. Quant temp ch'ell' eira là tschunca ed afflicta da tuot il cumbat da la vita nu savaiv' ingün. — Ün sbrai, «Sabina!» — sortit da sia bocca cur ch'ella ozet seis cheu e vezzet a saglir a duonna Sabina aint dad üsch. — Bod nu l'avess ella cugnuschüda da tant müdada ch'ella eira. — Co cha la guardaiv' oura! — Que nun eira plü ün uman, que paraiva ün spiert, chi füss là dret sü. Be üna mamma pativa uschè per seis infant. — Ils ögls da duonna Sabina paraivan d'esser fundats bod ajntasom il cheu, e la fatscha eira dvantada stretta e sblacha. — Sco ün squass terribel get que tras tuot il corp da duonna Lutta, ed in ella eira be ün impissamaint ed ün giavüsch. Üna mamma tschercha invanamaing seis infant! — Dieu, ve e güda! —

«Lutta», clamet üna vusch bod raca d'emoziun. — «Lutta, eu at rov, discuorra! Dà'm mi' Uorschlina o viva o morta! — Eu nun tegn plü oura uschè!» — Duonna Lutta as fet amo üna vouta

ferma. — Ella s'alvantet, s'approssmet nan pro duonna Sabina, la pigliet il man in seis e cun tuotta calma la fixet ella dschand: «Sabina, eu sa cha forse be tü suletta in tuot il cumün est quella amia da mia giuventüna chi nun ais buna da suspectar mal da mai, adonta dals plects cha tü m'hast dit uossa in tia disgrazcha e disperaziun, e que at pardun. — Perque at di, ch'eu sun innozainta, cha chara Uorschlina ha bandunà meis mans e mia chasa sana e cuntainta, sainza ch'eu la fess la minima chosa da mal. Co füss que eir pussibel, eu chi am quel infant sco meis agen! Co poust tü avair dubis! Eu at di be, at suottametta eir tü a teis destin ed imprenda a desdir da que chi t'ais il plü char! — Dieu il ha dat ün di, ed El il ha darcheu tut inavo, l'infant. El ha destinà uschè, e che vulain nus amo tscherchar ed ans dumandar? — El chi maina e guida tuot, sarà eir quel chi ün di sclerischa quaist misterius fat da spariziun da tia creatüra.»

Duos grands ögliuns fixaivan la bocca da duonna Lutta, ed ün cour battaiva lam e quiet; que eira quel da duonna Sabina. Tgnand duonna Lutta tuots duos mans da duonna Sabina in seis, cuntinuet ella: «Ed uossa, mia Sabina at rov, guarda in meis ögls e di scha tü crajast amo ch'eu saja la culpabla!»

Üna soncha quietezza regnaiva illa stüvetta. Dua përa d'ögls as fixaivan, las ormas da duos bunas mammas s'avaivan unidas, s'avaivan chattadas. —

«Grazcha Lutta», dschet duonna Sabina, cun vusch commossa, grazcha per tuot cuffort cha tü am dettast in quaist mumaint! — Eu craj uossa cha tü sajast innozainta e vögl urar a Dieu ch'el am güda am suottametter a Sia voluntà.»

Duonna Sabina mettet ils mans insembel ed ozet seis ögliuns vers il tschêl, rovand agüd; ögls cregns da paina e dolor, dals quals crodaivan grossas larmas. Seis corp tremblaiva sco üna föglia.

Duonna Lutta l'accumpagnet fin dadour chasa. Ella nu pu-daiva ne cridar, ne discuorrer. — Ün greiv barlun la schmachaiva sün seis pet e paraiva da la stendschantar.

Ün vent crü passet sper ella via, rinfrais-chand seis frunt bugliaint e la clamand uschè darcheu in sai. Ella nu turnet in chasa, ma s'instradet vers il god chi paraiva cun seis schuschuri, da la clamar, ve ve pro nus. Duonna Lutta schlungunet seis pass, sco ün viandan chi ais plain d'arsaja, udind la rumur da l'aua da funta-

na. — Uschè plain brama entret ella aint il god, laschand crodar da sai plan a plan tuotta fadia da la vita per chattar sustegn e cuffort dal spiert da Dieu chi surpassa e quieta tuot.

«O, tü grandius spiert dal Segner, chi m'est adüna dastrusch, chi mai nu bandunast l'uman abattü il qual at tschercha», barbot-taiv' ella, contempland tuot la pumpa intuorn sai. Co cha que schuschuraiva dapertuot, il prüm be bassin ün scuttöz da manzin' a manzina e da bös-ch a bös-ch, fin cha tuot il god undagiaiva sco per scuttar plain fatschögn. Guardai! — ella ais darcheu qua, ella ais gnüda ans salüdar. Il vent as balchet, e la ramma pendaiva lassa e quieta sper il bös-ch giò, sco l'uman chi lascha pender sia bratscha sper sai giò, per concentrar plü bain seis impissamaints e tadlar que ch'ün al quinta. —

In seis spiert quintaiva e tadlaiva eir duonna Lutta. Ell' eira tschantada giò sün üna cuverta verda da müs-chel, lamma sco il valü. — «Segner char», clamet ella ad ota vusch, «perche am tramettast ün uschè crudel destin!! — A mai, chi sun sbüttada da tscheris umans sco stria, am chargiast sü eir il svanir da quaista creatüra chi lascha suspettar tant mal. — Davent da meis mans stuvet quel infant bandunar quaist muond. E pür massa ais que uschè. In giovand stuvet Uorschlina succomber. — O che disgrazcha! Che terriblas, imperscrutablas sun suvent tias vias, o grand Dieu! — Ed eu tasch, tasch sco üna fossa. O scha pudess clamar our da meis cour in dschand, là — là giò ais l'infant cha tscherchais; it ed il pigliai davent ed il sepuli in sunteri. — Meis ögls han vis, que ais uschè!» Ella laschet crodar seis cheu sün seis bratschs, e per la prüma vouta pudet ella cridar e scuffundar oura la greivezza chi s'avaiva rinserrada in sia orma. — Üna pezza restet ella là in l'istessa posiziun. Sco ün' aua furibunda s'avaiva sfogada sia dolor. Ella s'alvantet, guardand intuorn sai. Tuot eira quiet, quiet e solen sco mai. Il verd-s-chür e las fluors dal god paraivan da la contemplar cun lur ögliuns sco stuts e sco per la dir: «O tü povra creatüra!» — Che t'importa que cha umans pensan, dischan e güdichan! — Na als umans nun esa da dar giò quint e passar per güst o infallibel! Na, na be a Dieu e tia conscienza hast tü da respunder bod o tard! Schi — eu nu vögl, eu nu poss sclerir il fat e tradir meis conuman, que füss pitschen e na la voluntà da Dieu. El m'ha miss sü il pais, e eu il portarà fin a mia mort. — Las margarittas là davant ella

squassaivan debelin lur cheuins sco per la respuonder: «In nom da Dieu, nus nun at bandunain cun nos sustegn.»

Il sang ch'ün chattet sün la taglioula davo chasa da duonna Lutta, füt tramiss a Turich per constatar, scha que saja sang d'uman o da bes-cha. — Malavita nu pudet gnir chattà oura in möd positiv, perche las parts las plü importantas per quel scopo eiran daci-padas tras ajer e sulai. —

Uschè nu pudet gnir scleri la chosa e restet liber a scodün da crajer lasupra que ch'el vulaiva. La pluralità da la gliעד da cumün avaiva noschs suspets sün duonna Lutta.

* * *

I passettan eivnas e mais daspö la disgrazcha da povra Uorschlina. — Il temp nu vulaiva guarir la plaja chi ardaiva aint ils cours da tuot quels, chi cugnuschaivan l'infant e l'avaivan rinserrà in lur cours cun tanta affecziun ed amur. —

L'utuon eira darcheu turnà in pajais e giaiva fand sias visitas a bos-cha e fluors. El eira ün giast malvis. Tuot chi stentaiva da'l salüdar; perche el struschaiva sia massella dscheta sper la bos-cha e föglia via ch'ella as turpiaiva, gnand cotschna sco il fö. — Eir als üerts, chi s'allegraivan da las stupendas fluors, nu schmanchaiva l'utuon da dar ün tschüt. El eira fich activ e nu bandunaiva l'üert, sainza bütschar mincha flur a sia vista. Co ch'ellas as dostaivan, ninand, per sguinchir la glischada mortala. — Dapertuot inua ch'el passaiva, eira eir l'ajer rinfras-chà. Il sulai eira sparmalà da quaist contrast ed el as retraiva plü bod co seis solit davo il munt giò. La daman nun avaiva el ingüna prescha da vaira sur la val oura, uschè cha la naiv crodada sün la pizza staiva be cumadaivelmaing sül lö. L'utuon as chasaiv' aint adüna plü bain in pajais. — Inua ch'ün nun il vulaiva retschaiver, as foraiva'l aint cun la forza. Que daiva lura suvent dürs cumbats. Pustüt ils gods da larschs e petschs nun as laschaivan plaschair quaist giastatsch tanter els. — Qua boffaiva l'utuon cun tuot sia forza tanter la ramm' oura, sdrappand qua o là a terra tuot que chi eira plü debel. Il tschêl contemplaiva suvent quaists cumbats cun üna tscheruna s-chüra e gritta. —

Cha eir la natüra ha seis contrast e combat, que savaiva eir duonna Lutta. Perque giaiv' ella oura eir da trid' ora e que il plü

gugent cur cha ils vents battaivan e faivan la luotta. Que la paraiva cha tuot la clamess incunter: «Sta sü eir tü uman, at fa ferm; guarda, per tuotta vita dà que cumbatta, e pover quel chi nu piglia sü la luotta; quel ais pers.» —

Tala cumbatta gnit bainbod eir pro ella. Ün da quaists dis, cur cha duonna Lutta turnaiv' a chasa d'üna spassegiada ed eira arrivada sün la vietta chi maina sü Muntatsch, inscuntret ella a duonna Braidà Maretsch e seis figl Dumeng. Ella accompagnaiva a seis figl chi giaiva a la Scuola chantunala a cuntinuar ils stüdis. —

Daspö la disgrazcha eira que la prüma vouta ch'els as vezzaivan daspera. Cur ch'els eiran plü dastrusch, ozet duonna Lutta seis cheu, dand ün' ögliada als duos viandans. Co füt duonna Lutta stutta a vaira a duonna Braidà co ch'ella guardaiv' oura. Ella nu paraiva plü quella d'avant. Seis chavels eiran uossa dal tuot albs, e la fatscha magrantada. Be la pel tagnaiva insembel l'ossa. Sco plü bod s'inscuntrettan els eir hoz, as salüdand cun l'istess amiaivel salüd ed ingün pled daplü sco adüna. Quel salüd avaiva ün cling tuot quiet e natüral, sco scha inguotta nun ils disturbess. Ma i nu dà be il salüd; plü co quel importa il sentimaint chi domina l'uman e rinserra in sai tants plets, ch'ün nu pronunzcha. —

Duonna Lutta avaiva senti que chi discurriva l'intern da duonna Braidà. Davo üna pezza as fermet duonna Lutta as volvand e guardand davo ad ir a mamma e figl ün sper l'oter da via giò. «O Dieu, güda Tü eir là», dschet ella be suot vusch. «Ma inua chi ais rüclentscha ais eir teis agüd e pardun.» —

Dadaint quatter mürs vivaiva duonna Braidà üna vita greiva. Sia sandà, chi eira statta adüna fallambra, paraiva da laschar dal tuot in plat. Ma co eira que oter pussibel, daspö quel di chi dvantet quella terribla disgrazcha in lur chasa. — Che uras da disperaziun ch'els passantaivan chi squitschaivan lur cour di e not. —

Seis Dumeng, il plü giuven dals trais infants, eira da constiuziun da corp plütost debla e seis intern fich sensibel. — Be sia mamma il savaiva sustegner da corp e spiert. —

Perque füt per mamma e figl la disgrazcha dad Uorschlina ün terribel cuolp. — Pover Dumeng nu savaiva che tour a man per far bun que chi eira dvantà. —

Il di davo la disgrazcha stuvet el as render in let e restet là bod trais eivnas fich amalà cun ota feivra. — Il destin provaiva da des-

drüer eir quella zarta planta. — Duonna Braidà il fliet, vagliand di e not sper seis let. —

Tant greiva da supportar sco quella disgrazcha dvantada in lur chasa, eira eir la paina da vair il tort chi gniva fat vers duonna Lutta. Be la brama da salvar seis infant in sia giuvn' età dal puchà avant ils ögls dals umans, impedit a duonna Braidà da sclerir il fat.

Il bap, sar Emil, eira eir quel di da disgrazcha sco adüna, d'ivent in viadi. El nu savaiva novas da la minima chosa da que chi eira dvantà in chasa in sia assenza ed amo main d'üna fossetta in ün somber e s-chür chantunet chi gniva bagnada di per di cun larmas e suspürs. — Quants plets d'urazchun chi eiran sortits là da mamma e figl. — Trista e sula eira dvantada lur chasa. Il rier e chantar da Dumeng nu rebombaiva plü tras il suler. Tuotta cuntantezza e tuot plaschair eiran svanits. Pover Dumeng eira dvantà fich quiet. —

Il bap nu faiva bler oter, co marmugnar quels cuorts momaints ch'el eira a chasa. Pel solit giaiva'l barbottand da piz a chantun e fand la controlla chi saja eir tuot in seis lö, sco ch'el vulaiva. — L'ultim temp al disturbaiva il plü da tuot l'impissamaint da stuvair forsa bainbod bandunar sia chasa. Perche cun il munt stetta — s'impissaiv' el — fich mal. Id eira gnü il cumand a duonna Lutta, a la famiglia Maretsch ed otras famiglias plü bass giò, da bandunar plü bod pussibel lur chasas, cha la sfessa aint il munt as avra adüna daplü ed il privel saja grand cha il munt possa crodar, sepulind tuot que chi'l saja in via. — Granda agitaziun regnaiva eir in cumün. — Tuot discurreva be amo dal toc munt da Muntatsch. Bleras famiglias avaivan chattà per bön da bandunar lur chasas. — Be ils abitants da Muntatsch nu vulaivan as laschar persvader da müdar dmura e viver in ün oter lö plü sgür. Els eiran tuots da l'istessa idea, cha quel munt nu crouda uschè svelto e possa restar là cun sia sfessa amo üna vouta tschient ans. —

«Na, meis homens», respundet duonna Braidà als signuors chi la vulaivan sclerir la situaziun. «Ch'Els nun as dettan ingüna paina inütila! Da quaista chasa sortirà eu ün di be aint il vaschè!» — Ingün' orma vivainta in tuot il cumün nu savaiva que chi ruojaiva aint in l'intern da duonna Braidà, la consümand da di in di. Tuotta chüra e fadia dal meidi e tuottas consultas nu fütan in cas da portar ün megldramaint da seis stadi. — I nu get lung temp cha ils

sains da cumün plandschaivan sco mai. — Lur rebomb melanconic arrivaiva fin sü Muntatsch, e tuot la natüra in sia solennità paraiva eir da portar led per duonna Braida chi nu turnaiva plü. —

Aint in stüva sper la pigna staiva duonna Lutta. Ella avaiva fraid infin aint ill' ossa eir scha la pigna eira bugliainta. «Schi», dschet ella dandettamaing be da per sai, «schi e madischi! — Segner, Tias vias sun drettas ed a Tai e Tia voluntà surdun eir mia vita! — Ün grand pais ais giò da meis cour cha duonna Braida ais surleivgiada da tanta paina da corp e da spiert.» —

* * *

Ant co cha l'uman s'insömgia da la prümavaira, lavura aint il terrain üna forza, chi sdaisda tuot que chi ais amo mez cupidà. — Quaista forza nu s'intarda, ella ais activa di e not e chatscha e stumpla inavant tuot a nouva vita. — L'inviern sto ceder cun sia pirantüm, ed el as retira planet planet fin ch'el as ferma amo üna vouta süsom las muntagnas, dand ün ultim' ögliada da cumgià e salüd ad umans e cuttüra. Duonna Lutta ais in stüva tschantada sper la fanestra, cun la s-chaina in man. Sia ögliada mütscha davent da la lavur our da fanestra giò sün il cumün immez il verd, chi para da la rier incunter sco ün infant chi s'allegra da seis vesti nouv. — Seis ögls giran sur ils tets d'üna chas' e l'otra via infin ch'els as ferman sün il tet da la chasa da duonna Sabina. Ün profund suspür sorta da seis pet, ed ella s'impaisa: «Chi sa, co chi stan là giò in quella chasa? Tuot inviern nun ha eu vis a povra Sabina. Co ch'eu bram da la vaira e la cuffortar. — Quant gugent füss eu ida a la chattar e discuorrer da chara Uorschlina! — Schi nu ploves e darachess in simil möd, gess eu be subit in cumün; ma i sarà letta da spettar fin daman chi as tira sü.» — L'ora nun as müdet. In cuntrari, i plovaiva d'incuntin. Ün guot nu spettaiva l'oter, uschè chi paraiva tants fils d'argient chi colliessan tschêl e terra. Las auas eiran creschüdas per ir sur lur rivas oura. Eir l'En giaiva srantunand sper cumün giò, strand cun sai tschüchas, crappa e boscha cun ramma e tuot. — El faiva ün tunöz, paraiva grit e malcuntaint, büttand las uondas cun tuotta veemenza sur las rivas oura. — Vers saira cha la strasora nu vulava as pradar, gnittan clamats pumpiers per far plüs repars là ingio cha l'aua creschiva massa. —

Pür intuorn las desch avaiva que schmiss da plover e tuot paraiva chi s'avess quietà, cur cha ils sains da stuorn büttaivan lur uondas e clams d'anguoscha fin a l'ur dal cumün. Tuot la gliעד saglit our d'chasa, currind in sü ed in giò, in oura ed inaint, dumandand che chi manca. «Il munt! — Il munt crouda», as deraset da bocc' a bocca sco ün fö chatschà dal vent. —

Tuot chi mütschiva, sbragind: «As salvai! — Il munt vain, el crouda!» Eir in chasa da duonna Lutta entret ün pumpier clamand: «As salvai, mütschai, il munt vain!» — Davent füt el ant co cha duonna Lutta al pudess amo far dumandas. Ella il cugnuschet; que eira seis taglialaina. — Ün pa saimpel sco ch'el eira, nu pigliet duonna Lutta seis clam uschè per serius. — Ella s'impisset be: «Che mâ vain adimmaint a quel, da gnir am dar sü da quellas.» —

Fingià as schmuantaiva il fuond suot seis peis. «Segner! ais que pussibel!» — sortit ün ultim sbraj da sia bocca. —

Cun tremend fracasch immez üna immensa, sula nüvluna naira da terra, crodet il toc munt aval. — Che sculozza ed anguoscha cha que füt per tuot ils abitants. — Il cuolp eira stat uschè terribel cha eir la gliעד dals cumüns daspera avaivan udi. Tuot chi chi pudaiva e savaiva dovrar l'arma, gnit in agüd sül lö da la disgrazcha. Que füt üna trista ed inschmanchabla not. Tuots eiran commoss, sainza far plets chavaivan e lavuraivan els intensivmaing, per salvar forza amo la vita a qualchün, restà suotaint.

La s-charsa e debbla splendor da las linternas scleriva be malapaina il lö ingio chi gniva lavorà. Our da las nüvlunas nairas chi pendaivan amo vi dal firmamaint, crodaivan plü be qua o là ün pêr gross guots, sco larmas da dolur giò sül lö disgrazchà. Be d'inrar as ris-chaiva la glüna da guardar ün momaint tanter las nüvlas oura giò sün terra, e svelt as zoppaiv' ella suot il nüvlam sco sch'ella vuless mütschir per nu sclerir massa bain il lö devastà chi avess impreschiunà amo daplü ils umans.

Pür la daman mamvagl, cur cha il di avrit seis grand ögl cler, sclerind amplamaing tuot intuorn sai, as vezzet il desaster da la saira. — Per granda furtüna nun eira crodà tuot il toc munt, dimpersè be ün terz. Ma que bastet per occasiunar granda disgrazcha. Set chasas eiran sco boffadas davent dal terrain, e tanter quellas eir la chasa da duonna Lutta e da la famiglia Maretsch. — Da quellas set chasas eiran per furtüna trais serradas, siand las fa-

miglias eiran sortidas fingià d'utuon, cur chi gnit l'avis da bandunar il lö in privel. — Da cumplandscher eiran quatter persunas, sepulidas suotaint, la schnedretta da cumün, il taglialina Giovannouscha, chi cun avisar a duonna Lutta dal privel s'avaiva retardà e nu pudet as salvar, duonna Lutta e Gisep Risch, chi eira returnà be avant pacs dis da l'Italia per metter in uorden sia chasetta. Els tuots stuvettan succomber uschè tragicamaing.

Davo ses dis chavar e tscherchar gnittan ils cadavers chattats.

Il sulai riaiva immez ün tschèl blau e serain, tramettand seis chods razz giò sün la terra. El charezzaiva lamin eir ils quatter vashels dals disgrazchats chi gnivan portats al pos etern. — In quaist di cler inua cha la cuttüra eira in plaina flur, cha tuot ils utschels giubilaivan d'algrezcha, eira que dubel plü impressiunant d'avair da metter umans in terra. — Da tuot l'insolit grand accompagnamaint nu gniva fat pled. Ün per ün eira commoss da la trista sort chi avaiva sdrappà dandettamaing davent quatter persunas. Confus e greivs eiran eir ils tuns dals sains insembel, chi ils accompagnaivan. Süsom Muntatsch a l'ur dal lö devastà staiva il vegl dschember ün pa sdarlossà da la terribla desdrütta. El pendaiva bainquant davantgiò e paraiva sco sch'el s'incliness in plaina devoziun, tramettand ün ultim salüd, vezzand a partir eir a duonna Lutta, sia fidela cumpagna. El eira scrodà, e seis rams pendaivan fingià sainza vita. Be la tschima avaiva ün pa vigur e paraiva da's schmuantar, sco per clamar davo: «Lutta, adieu! — reposa in pasch!» —

Il di davo eiran darcheu homens chi chavaivan sül lö da la disgrazcha. La mobiglia gnit chavad'oura e missa insembel. In ün lö eira ün let, in l'oter roba da chadafö o stüva. Lainam, crappa e da tuot las robas eira derasada dapertuot tanter terra e grippuns. Ün desaster terribel ingio cha l'ögl guardaiva. —

Peider Ruoschagl chavaiva eir el, in granda actività. Darcheu ün sfrach, ed el riva cul zappun sün ün tschert barlun chi saglia dal cuolp nan sün seis peis. Üna pitschna chaistetta da lain tuot intagliada eira qua. «In mincha cas ün mobelet da valor», s'impisset Peider. — Chi sa», get que tras seis cheu, «quaist cuntegna sgür munaida e po esser plain stachi da bancanotas. — Eu füess bain ün minchun scha'l dess giò, na, quel tegn per mai!» — El lascha crodar il zappun, dà üna ögliada intuorn sai ch'ingün nu l'observa,

e davent füt el sco il vent. Ils oters chavaivan ün toc in via e nun avaiavan badà a Peider. Intant zoppet el seis tesor davo ün grippun giò, per gnir la saira adas-chür a'l tour. —

Tuotta davomezdi eiran seis impissamaints pro la chaistetta. «La plü bella füss quella scha il möbel füss vöd», al gnit tuot dandettamaing adimmaint, «perche la nu paisa inguotta.» — Peider nu savet as resolver da gnir la saira a tour la chaistetta zoppada. — Sia conscienza il turmantaiva terribelmaing. — Tuotta not nu cludit el ögl. La daman, cur chi füt l'ura da s'alvar, avaiava'l eir tut üna decisiun. — «Na, e madinà, eu nu pigl quel mobil, chi am tribulescha fingià uossa tant! — Be davent, davent, che m'importa la munaida, scha sun davo tuot mia vita disgrazchà pervia da quaist toc guaffen! — Peider arrivet a la lavur, e davo paca pezza get el luot luot a tour la chaistetta e restituir als homens, chi faivan la controlla e mettaivan la roba insembel. «Qua ais eir quaist guaffen», exclamet el tuot furtünà, stendand via quel al sar Andri.

«Quaist ais bain ün interessant mobil», replichet sar Andri, l'observand attentamaing ed il volvand intuorn per tscherchar forsa qualche nom, per savair a che chasa ch'el pertocca. — «I nun dà ingüns noms, uschè stuvarans avrir», dschet el, as volvand vers sar Luzzi, forsa cha gnins lasura da chi cha l'ais.» — Mobain, schi avra», respuondet sar Luzzi cun sia calma immensa. — Tuots stuvettan rier cur cha la chaistetta füt averta e chi eira l'aint be duos tarschoulinas brünas cun amo il bindè cotschen landervia. —

«Be quist ais zoppà in quaist pompus mobelet», exclamet sar Andri. — Guardand amo üna vouta plü precis, vezzet el giò'l fuond eir qualchosa alb. El piglia oura eir quel scrit, que ais üna charta serrada. Sainza far cas avra'l sü quella, e seis ögl mütscha giosom la charta inua staiva il nom Braidà Maretsch. — Ah, quaista va pro la roba Maretsch. Bod avess el serrà la charta e miss d'üna vart per controllar otra roba. — Ma il buonder il chatscha da vaira che chi sta scrit in quella. — El cumainza süsom a leger, ma seis mans tremblan e que adüna plü ferm. — Sainza far pled surdà el la charta a sar Luzzi, dschand: «Legia!» — Sar Luzzi nun ha prescha da leger la charta. Vezziand la fatscha sblacha da sar Andri e seis corp chi trembla, al tira'l sainz' oter la charta our d'man dschand: «Eu n'ha l'istess buonder da leger quellas filistoccas. — Già cha tü est uschè impressiunà, sto que tantüna esser qualchosa our da las

lattas.» El legia cun ögliuns, e cur ch'el ais a fin tegna'l amo adüna la charta in man, fixand ils custabs da principi fin la fin. — «Ma Dieu preserva! Ma po que esser pussibel, hast eir tü let — e let tuot?» dumanda'l a sar Andri, pigliand profuondamaing flà davo mincha silba. Sar Luzzi nun as fida da seis ögls, ed el cumainza darcheu a leger da prüma davent ils plets sül chantun da la charta:

«Segner! greiva crusch m'hast destinà,
meis cour da pais bod surchargià.
Surleivgia'm Tü da ma cumbatta,
cha pasch e pos pro Tai eu chatta. —

Mias forzas van almain, mia vita s'inclina a la fin. — Intant cha meis spiert ais amo cler, taidl' a la vusch da mia conscienza e vögl confidar a quaist toc palperi ün trist evenimaint chi dess sclerir a tuot il cumün ün fat zoppà e salvar uschè da cuolpa üna persuna innozainta. — In giovand, sainza vulair, ais l'infant da la famiglia da Biert Gioscha, Uorschlina, a l'età da set ans gnüda tocca malamaing al cheu d'ün cuolp da sgür ch'ella nu det plü pled. — Tuot noss sforzs per la manar darcheu in sai, fütan invans. —

Ün infant be vita, la spranza da seis genituors, füt in ün batterd'ögl dscheta e persa! —

Cha Dieu ans parduna, rova eir tü, chi legiast forsa ün di quaistas lingias. —

Sia fossa ais in nossa chasa in plan terrain. Ella sarà per lung temp ümida da las larmas chi la bagnetan. Eu rov per pardun a la famiglia Biert Gioscha ed a duonna Lutta! — Pardun dumand a tai Sabina, Tü, chi hast dat vita a Tia creatüra, la stuvettast perder uschè crudelmaing. — Ma eu sa üna mamma chi perischa per salvar seis infant! Cha Dieu parduna e reconciliescha ils genituors da povra Uorschlina sarà meis giavüsch ed aröv fin cha meis cour finischa da batter. —

Braida Maretsch.»

Amo quella saira get la nouva da la scoperta sco üna sajetta tras cumün. Tuot eira schmiss da quaista chosa, ed ingün' orma nu daschaiva plü far plets. Stendschantada eira dandettamaing tuotta rabgia, tuots noschs impissamaints eiran stüzs, perche lur con-

scienza als faiva grands imbüttamaints. Els nu das-chaivan plü pensar inavo al grand tort ch'els avaivan fat invers ün uman inno-zaint. —

Il fat cha ingün malfar nu pudaiva gnir fat bun ed ingünas offaisas tuttas inavo, chalchaiva l'orma da scodün. —

La saira tanter di e not eira suvent ün e l'oter in sunteri, stand là cul cheu bass sco pover pchader davant la fossa da duonna Lutta. Sula e fraida restaiva quella, a tuot las urazchuns ed a tuots arövs chi tscherchaivan da penetrar in quella. Be l'orma da duonna Lutta, chi avaiva passantà sia vita seguond il spiert da Dieu, paraiva d'inuondar tuot ils cours afflicts a l'ur da sia dmura cun cuffort. — Perche ell' avaiva bandunà ils umans cun pardun in seis cour! —

Ün' otra persunetta chi eira di per di in sunteri, eira Seppin, il pastret da las chavras. Daspö il di da disgrazcha dad Uorschlina, nu füt ingün in cas da'l far ir cun las chavras a paschliar sü Muntatsch. Il displaschair d'avair pers sia cumpagna, squitschaiva eir hoz, davo tant temp, seis couret. —

Be qua e là ün bel püschet da fluors da Muntatsch gniva schmachà in ün chantunet da sia fossa, cun seis manet arcugnuschaint in regordanza dad Uorschlina e sco ultim salüd. —

Sur tuot il spiert, chi palainta suravi la fossa da duonna Lutta, vaglia Dieu cun seis man pussant! —